

Ülevaade

Euroopa keelemapi esimene Eesti mudel

Tõnu Tender

haridus- ja teadusministeeriumi
keeleosakonna nõunik

Euroopa keelemapp: mis see on?

Euroopa keelemapp on vahend keeleõppe kavandamiseks, edusammude kirjeldamiseks ja tulemuste jäädvustamiseks. See on vahend, mis soodustab inimese mitmekeelsust ja mitmekultuurilisust, sisaldab teatavaid ühtseid põhimõtteid, mis teeb selle mõistetavaks ja kasutatavaks terves Euroopas, julgustab keeleõppijat ennast hindama ning kergendab tema hindamist teiste poolt. Euroopa keelemapp ei ole mingi konkreetse keele mapp ega ka Euroopas kõneldavate keelte mapp, vaid õppija abivahend, mis sisaldab teavet kõigi keelte kohta, mida ta õpib või on õppinud. See aitab õppijal kirjeldada oma keeleoskust ning võrrelda erinevates keeltes saavutatud õpitulemusi. Keelemapp soodustab ja peegeldab keeleõppe kvaliteeti: seotus Euroopa Nõukogu (EN) keeleoskustasemetega (A1–C2) muudab programmid sidusamaks ja läbipaistvamaks ning lähendab neid rahvusvahelistele standarditele. Keelemapp ei ole otseselt seotud mitte ühegi ainekava ega õppematerjaliga, vaid seda saab lõimida igasse keeleõppeprogrammi. Samuti ei tugine keelemapp ühelgi konkreetset keeleõppemeetodil.

Keelemapi kasutamine aitab kaasa õppesisu ja -meetodite muutmisele, nt enesehindamise ja ühisõppe meetodite juurutamisele, iseseisva

töö oskuste parandamisele, suurema tähelepanu osutamisele erinevatele kultuuriaspektidele jne. Keelemapp annab õppijale võimaluse jäädvustada oma keeleõpet (keelteoskust) ja kultuurialaseid teadmisi tervikuna, hoolimata sellest, kus või kuidas on midagi omandatud. Selles saab kajastada nii koolis ja kursustel õpitud kui ka iseõppimise teel omandatud keeli. Keelemapp on õppija isiklik omand, mis tähendab seda, et iga õppija otsustab ise, mida ja kuidas ta keelemappi talletab. Keelemapp on seotud ENi keeleoskustasemetega, mida kirjeldatakse põhjalikult „Euroopa keeleõppe raamdokumendis: õppimine, õpetamine ja hindamine”. Selle eestikeelne variant on huvilisele kättesaadav haridus- ja teadusministeeriumi kodulehelt (<http://www.hm.ee/index.php?044980>).

Keelemapp koosneb kolmest osast: keelepassist (ingl *Language Passport*), keeleloost (ingl *Language Biography*) ja kaustast (inglk *Dossier*).

Keelemapil on kaks funktsiooni: pedagoogiline – motiveerida õppijaid avardama ja mitmekesistama oma keelteoskust igal tasemel – ning dokumenteeriv – registreerida omandatud keele- ja kultuurialaseid oskusi ja teadmisi. Pedagoogiline funktsioon on põhiline keeleõppeprotsessis, seda võimaldavad eelkõige keelelugu ja kaust. Dokumenteeriv funktsioon tõuseb esiplaanile õppija liikumisel ühest õppeasutusest teise, ühelt haridusastmelt teisele, ühest riigist teise ning tööle asudes või töökohta vahetades. Seda funktsiooni toetavad eelkõige keelepäss ja kaust.

Keelemapp arvestab keeleõppijate vajadusi ja nende muutumist ajas, mille tulemuseks on keelemapi mudelite rohkus: loodud on eri mudelid eri vanusest ning eri keeleõppe eesmärkide, konteksti ja kultuuritaustaga õppijatele. Üksikõppija võib omada ja kasutada elukestvalt erinevaid keelemapi mudeleid.

Ehkki kõik keelemapid peavad ENi hindamiskomisjonilt (ingl *The Validation Committee*) heakskiidu saamiseks vastama loetletud põhimõtetele ja omama mõlemat funktsiooni, on eri aspektide osatähtsus eri vanuserühmade mappides erinev. Kui täiskasvanute keelemappides on esiplaanil dokumenteeriv funktsioon ja seega kõige olulisem osa keelepäss, siis laste- ja koolimappides domineerib pedagoogiline funktsioon ning keskendutakse keeleloole ja kaustale.

Praeguseks ENi poolt heaks kiidetud mappidest on osa loodud lastele – lasteaedadele ja algklassidele, osa teismelistele – põhikooli vanemale astmele ning osa täiskasvanutele – gümnaasiumiõpilastele ja neist vanematele. Samas on keelemappe loodud ka kitsamatele siht-

rühmadele: immigrantidele, kutseõppeasutuste õpilastele, üliõpilastele ning keeleõpetajatele, tõlkijatele ja tõlkidele. Mõnes riigis, nt Saksamaal ja Itaalias, on eri piirkondadel oma keelemapid. Mõned keelemapid on loodud rohkem kui ühes riigis kasutamiseks, nt täiskasvanute mapp 6.2000, kõrgkoolide mappid 29.2002 ja 35.2002 ning kutseõppeasutuste mapp 48.2003. Kõige rohkem keelemappe – kuus – on kasutusel Iirimaa (mudelid 10.2001–14.2001).

Euroopa keelemapi kasutamisest

Esimesed keelemapid loodi 1990. aastate keskel, 1998–2000 katsetati keelemapi eri mudelid 15 Euroopa Nõukogu tollases liikmesriigis. Katsetuste käigus kasutas keelemappi 30 000 õpilast ja 1800 õpetajat. Arvamused keelemapi kohta olid valdavalt positiivsed. Katsetuste tulemusena otsustati võtta keelemapp 2001. aastal kasutusele terves Euroopas. 2008. a aprilli alguseks oli ENi hindamiskomisjon nõuetele vastavaks tunnistanud 95 keelemapi mudelit (vt mappide loetelu ENi kodulehel: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Portfolio_EN.asp). Euroopas on kasutusele võetud väga erinevaid keelemappe ja olemas nende juurutamise ja kasutamise mitmekülgne kogemus. Euroopa maade kogemusi arvestati ka Eesti keelemapi väljatöötamisel.

Euroopa keelemapi Eesti variandi väljatöötamisest

2003. a suvel moodustati haridus- ja teadusministeeriumi juurde komisjon, mille ülesanne oli Euroopa keelemapi Eesti variandi põhialuste ja 6.–9. klassi näidismapi väljatöötamine.

Euroopa keelemapi Eesti variandi välja töötama hakates peeti olulisimaks eesmärgiks ainekava sidususe ja läbipaistvuse tõstmist ning õppijate iseseisvuse arendamist. Seetõttu otsustatigi alustada põhikooli vanemast astmest: see haridusaste on kohustuslik.

Keelemapi väljatöötamiseks oli kolm võimalust: tõlkida mõni juba olemasolev keelemapp eesti keelde, kohandada mõni keelemapp Eesti oludele vastavaks või luua päris oma keelemapp.

Kuna ükski olemasolev Euroopa keelemapp ei vastanud täpselt meie õpilaste vajadustele, siis langes esimene võimalus ära. Samas oli keeruline luua midagi täiesti uut, sest katsetused läbinud näidiseid oli kogunenud piisavalt palju. Seega jäi üle võimalus kohandada mõni keelemapp Eesti oludele. Selleks sobis kõige paremini Šveitsi keele-

mapp "European Language Portfolio for young people and adults" (mudel 1.2000, st esimesena heaks kiidetud mudel aastast 2000), mis on terviklikult internetist kättesaadav nii inglise, saksa kui ka prantsuse keeles (http://www.sprachenportfolio.ch/esp_e/index.htm). Šveitsi keelemapp on mõeldud vanematele õpilastele (vanuserühmale 15+, st 15-aastastele ja vanematele), Eesti sihtrühma vanus on 12–16. Õpilaste vanuselist erinevust ja erinevat taustsüsteemi arvestades tuli Šveitsi keelemapi sisu siiski suuresti muuta.

Oma mapi koostamisel saime palju tuge ka Hollandi keelemapist (mudel 34.2002), milles on Šveitsi keelemapiga võrreldes suurem rõhk õppijate suunamisel ja abistamisel. Eesti mapp järgib Hollandi mudelit eriti kontroll-lehtede (keeleloo üks osa) vormistamisel. Samas saime häid mõtteid veel mitmest keelemapist, eelkõige Tšehhi (mudel 7.2001) ja Iiri (mudel 10.2001) keelemappidest. Samuti oli suuresti tuge Grazi nüüdiskeelte keskuse egiidi all korraldatud Bergen *Can-do* projekti materjalidest, mille käigus töötati välja lisamaterjalid nooremate õpilaste keelemapi juurde. Materjalid on kättesaadavad keskuse kodulehelt: http://www.ecml.at/documents/pub221E2003_Hasselgreen.pdf. Võib nentida, et Eesti keelemapp on täiesti omanäoline ning arvestab Eesti konteksti ja meie õpilaste vajadusi.

ENi keelemappide hindamiskomisjon tunnistas oktoobris 2007 Euroopa keelemapi Eesti mudeli (12–16 aastastele ehk 6.–9. klassi õpilastele) nõuetele vastavaks. Keelemapp kannab numbrit 93.2007. Sellega on Eestil üks etapp keelemapi arendamises tulemuslikult läbitud.

Keelemapi väljatöötamine oli aega ja vaeva nõudev tegevus: koostajad tegid seda põhitöö kõrvalt, lisaks muutusid aastatega täpsemaks ja rangemaks kvaliteetsete keelemappide põhimõtted. Eesti keelemapi töötasid välja riikliku eksami- ja kvalifikatsioonikeskuse (REKK) keele-spetsialistid Pilvi Alp, Vega Jürgens, Piret Kanne, Mare Kasuri, Kersti Sõstar, Kristi Mere, Tallinna ülikooli professor Suliko Liiv, saksa kultuuri-instituudi direktor Anne Lind, Tartu ülikooli õppejõud Ülle Türk ja ning haridus- ja teadusministeeriumi keeleosakonna nõunik Tõnu Tender.

Eesti keelemapi mudeli väljatöötamiseks toimus arvukalt komisjoni töökoosolekuid ning rahvusvaheliste ekspertide osalusel teavitus- ja koolituspäevi. Keelemapi tööversiooni katsetati 2004/2005. õa-l. Optimistlikuma arvestuse järgi katsetas keelemapi Eesti tööversiooni u 1700 õpilast, maakondadest olid katsetajate seas kõik, välja arvatud Jõgevamaa, Saaremaa ja Võrumaa õpetajad. Esineti tutvustavate loengutega, avaldati tutvustavaid kirjutisi jne.

Eesti 6.–9. klassi keelemapp sisaldab kolme komponenti: keelepasi, keelelugu ja kausta.

Keelepass: enesehindamise skaala; tabel keeleoskuse taseme määramiseks enesehindamise skaala alusel; tabel erinevate keeleõppe ja -kasutuse kogemuste jäädvustamiseks (suhtlemine välismaalastega, raamatute lugemine, filmide vaatamine, keeleõppeprojektid jne); tabel välismaiste keele- ja kultuurikogemuste jäädvustamiseks (osalemine vahetusprogrammides, reisimine jne); tabel keeleõppetunnistuste ja -tõendite loetlemiseks.

Keelelugu: lühiülevaade seni toimunud keeleõppeprotsessist; ülevaade olulistest kultuurikontaktidest; keeleõppeprogrammi(de) kirjeldus (kasutatud õppematerjalid, peamised tegevused jne); kontrolllehed olemasolevate oskuste täpsemaks määratlemiseks ja eesmärkide seadmiseks; keeleõppe eesmärgid ja nende saavutamise teed; tagasi-vaade õppeprotsessile ja õpitule.

Kaust: kogutud materjalide (kirjalike tööde, suuliste tööde salvestuste, tõendite ja tunnistuste) nimekirja vorm.

Euroopa keelemapi tulevikuvõimalustest

Ehkki tänaseks on Euroopa keelemapi mudelid olemas pea kõikides Euroopa riikides, on keelemapi kasutamisel ilmnenu teatud probleemid. Keelemapi olemasolu ei tähenda veel seda, et mapp laialdaselt kasutatakse. Peamiste takistustena nähakse nii seda, et keelemappi tuntakse veel suhteliselt vähe, eriti tööandjate hulgas, kui ka seda, et oma mahukuse tõttu on paberversioonis keelemapp kohmakas. Seetõttu jätkubki keelemapi arendamine sellele suurema rakenduse leidmisel, elektrooniliste keelemappide loomisel ja keelemapi erinevate mudelite arvu vähendamisel.

Esimesel suunal oli otsustavaks sammuks Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu otsus võtta Euroopa Komisjoni ettepanekul kasutusele **Europass** ehk kvalifikatsioonide ja kompetentside läbipaistvuse ühtne raamistik (vt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu otsus nr 2241/2004/EÜ, 15. detsember 2004, kvalifikatsioonide ja pädevuste läbipaistvuse ühtse raamistiku kohta (Europass), Euroopa Liidu Teataja, 31.12.2004). Europassi peamine eesmärk on aidata Euroopa kodanikel paremini selgitada oma kvalifikatsiooni ja kompetentse, mis on vajalikud töötamiseks ja õppimiseks nii kodumaal kui ka väljaspool seda. Europassis kajastuvad inimese kohta viit erinevat

tüüpi andmed: personaalsed ja tööalased oskused (Euroopa CV), keeleoskus, riikidevahelise liikumise kogemus, kõrghariduse diplomid ja erialase kvalifikatsiooni tõendid. Keeleoskuse tõestamiseks kasutatakse Euroopa keelemappi, täpsemalt selle esimest osa – keelepassi. See aitab tõenäoliselt kaasa keelemapi populaarsuse tõusule (vt Europassi Eesti keskuse kodulehekülge <http://www.europassikeskus.ee/>).

Sama eesmärki teenib ka elektrooniliste keelemappide loomine, sest need muudavad keelemapi vähem kohmakaks ja seega hõlpsamini kasutatavaks. Traditsiooniliste keelemappide kohmakus ilmneb eriti ühelt haridusastmelt teisele liikudes, kui soovitakse kasutusele võtta uus keelemapp. Siis tuleks vanast mapist vajalik teave ümber kirjutada, mis oleks ajamahukas ning tüütu. Samuti on paberversioonis mapid suured ja rasked ning nende kaasaskandmine ebamugav. Elektroonilised mapid peaksid mõlema probleemi kõrvaldama. Hetkel on välja töötatud kaks elektroonilise keelemapi mudelit: Hollandi mudel 89.2007, kus keelemapp on serveril (täielik versioon vaid hollandi keeles, inglise keeles on olemas lühendatud variant, vt <http://www.europeestaalportfolio.nl>), ja EAQUALS-ALTE mudel 6.2000, mille saab EAQUALS'i (*The European Association for Quality Language Services*) kodulehelt oma arvutisse laadida (saadaval inglise ja prantsuse keeles, vt <http://www.eaquals.org/portfolio/>).

Loodud elektroonilistel keelemappidel on eeliste kõrval ka mõned puudused. Näiteks saab Hollandi elektroonilise keelemapiga oma keeleoskust kõrgemal tasemel kontrollida alles siis, kui 80% madalama taseme oskustest on omandatud. Samas on Hollandi keeleteadlane John de Jong juhtinud tähelepanu asjaolule, et piirid eri tasemetel vahel ei ole jäigad ning kui õppijal on olemas 80% madalama taseme oskustest, on tal tõenäoliselt olemas ka ligi 50% järgmise taseme oskustest.¹ Traditsioonilises keelemapis võib õppija hinnata oma keeleoskust erinevatel tasemetel korruga ja seega näha, mida ta üldse keeles teha suudab.

Hoolimata olemasolevate elektrooniliste keelemappide puudustest arendatakse neid edasi ning töötatakse välja uusi ja paremaid versioone. Seega võivad elektroonilised keelemapid tulevikus keelemapi paberversioonid kõrvale tõrjuda, nagu see Hollandis ongi juba juhtunud.

Keelemapi mudelite arvu vähendamine on oluline selleks, et erinevate riikide keelemapid oleksid vastastikku kergemini mõistetavad. Pärast keelemapi kasutusele võtmist 2001. a ongi EN töötanud erinevate mudelite ühtlustamise suunas. Selleks on koostatud täiskasvanute keelepassi ühtne mudel ja väljatöötamisel on samasugune mudel laste ja kooli

keelepassidele. On kogutud teavet eri keelemapi mudelites (eelkõige keeleloos) leiduvatest materjalidest ning tehtud see kättesaadavaks uute keelemappide väljatöötajatele. Samuti on asutud ümber töötama esimesena loodud keelemappe (2004 uuendati kaks 2001. aastal valideeritud Iiri keelemappi: 11.2001 ja 12.2001), et need oleksid paremini kooskõlas praeguseks kogunenud oskusteabega. Seega jätkub töö nii uute keelemappide väljatöötamise, olemasolevate edasiarendamise kui ka keelemapile suuremate kasutusvõimaluste leidmise suunas.

Euroopa keelemapi kasutamine eeldab koolitamist

Keelemapi kasutamine eeldab nii õpetajate kui ka keeleõppijate koolitamist. Põhjuseks on asjaolu, et keelemapp lähtub Euroopa keeleõppe raamdokumendis kirjeldatud keeleoskuse määratlusest. Keeleoskust käsitletakse raamdokumendis suhtluspädevusena, mis avaldub keelekasutamisel. Seetõttu lähenetakse ka keeleõppele õppijate aktiivsuse ja ühistegevuse kaudu. Tihti tuleb õpetajatel endil õppida, kuidas õppijaid sellisel viisil õppima suunata. Seetõttu on EN mitme programmi kaudu toetanud õpetajate koolitamist ja koolitusmaterjalide väljatöötamist. Programmi “Training teachers to use the European Language Portfolio” abil väljatöötatud materjalid on olemas Grazi nüüdiskeelte keskuse kodulehel (http://www.ecml.at/mtp2/ELP_TT/ELP_TT_CDROM/index.html), kuid Eesti õpetajate koolitamiseks tuleb need Eesti oludele kohandada. Seega peab Eestiski keelemapi kasutamisega kaasnema abimaterjalide väljatöötamine ja keeleõpetajate põhjalik koolitamine, vastasel juhul võib ENis heaks kiidetud keelemapp kasutuseta jääda. 2008. a suvel algavadki esimesed koolitused.

Soovitusi edasilugemiseks

T. Tender, Euroopa keelemapist. – Õpetajate Leht, 2003, nr 45, 05.12.

T. Tender, Sissejuhatavat Euroopa keelemapist. – Toimiv keel II. Tõid rakenduslingvistika alalt. Tallinna pedagoogikaülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 3. Tallinn: TPÜ kirjastus, 2004, lk 280–290.

T. Tender, Ü. Türk, Euroopa keelemapp Eestis: mis, miks ja kuidas? – Võõrkeelte õpetamisest. Tallinn: Argo, 2004, lk 6–14.

T. Tender, Ü. Türk, Euroopa keelemapp Eestis ja teistes riikides. – Õpetajate Leht, 2005, nr 9, 04.03.

T. Tender, Ü. Türk, Eesti esimene Euroopa keelemapi mudel Euroopa Nõukogus heaks kiidetud. – Sirbi Keele Infoleht 2007, nr 2(4).